

profetia. Men den allmänkyrkliga läran om realpresensen vilar på det faktum, att just i den första nattvarden lärjungarna verkligen fingo del av Kristi lekamen och blod, liksom de genom fotavtagningen blevo sakramentalt delaktiga av Jesus. Den första nattvarden var icke något ringare än sina upprepningar i kyrkan.

Dessa kritiska slutanmärkningar avse endast att rikta uppmärksamheten på ett par problem, som uppstår som en följd av förf:s tolkning av Joh. och vilkas stora teologiska och kyrkliga betydelse han säkert är den förste att erkänna.

G. A. Danell.

Predikan

Gustaf Wingren, Predikan. En principiell studie. Gleerups. 1949. XVI—319 s. Kr. 12:50.

En bok av Gustaf Wingren har hittills alltid väckt stort intresse, och hans senaste arbete om predikan utgör intet undantag. Ämnet självt är alltid aktuellt, och författarens lärdom och framställningskonst borga för att boken kommer att lämna spår efter sig i den svenska kyrkan.

Förf. vill ge en systematisk utredning av predikans väsen. I bokens inledande kapitel definierar han predikan såsom mötet mellan ordet och människorna. Man skulle då kunna tänka sig, att predikan vore meddelandet av ordet, vilket är en i sig självt existerande storhet, men en dylik uppfattning avvisar förf. bestämt. 'Själva försöket att bortskala det mänskliga för att komma till en punkt, där ordet är enbart gudomligt, lösgjort från det mänskliga, själva denna strävan leder vilse' (s. 23). Man frågar sig då, hur förf. uppfattar den första versen i Johannesevangeliet: 'I begynnelsen var ordet' eller sådana ställen som 'Gud sade... och det vart... (Gen. 1:3, 6) 'Himmelen är gjord genom Herrens ord'. 'Han sade, och det vart' (Ps. 33:6, 9). Det synes anm., som om förf. här gör sig skyldig till en sammanblandning av två begrepp, nämligen predikan, d. v. s. ordet såsom framburet till människorna, ordet i funktion i den mänskliga historien, och ordet

självt, som är av evighet. Eller rättare, han förnekar det senare såsom en transcendent verklighet, liksom han i not 24 s. 175 avvisar tanken, att Gud skulle vara en transcendent verklighet. Ordet finns endast såsom predikan, endast i relation till människan.

Med denna teologiska grundsyn sammanhänger den för anm. svårbegripliga polemiken mot distingerandet mellan subjektivt och objektivt, vilken distinktion förklaras vara orsaken till predikans dilemma i vår tid. Enligt förf. hör detta falska skiljande mellan subjektivt och objektivt ihop med det ytliga syndbegrepp, som är gängse. Detta säges bestå däri att man anser sig vara helt och fullt människa, som lyssnar till Guds ord och 'har' synd. I Nya Testamentet är synden främst ett herravälde under synden, som håller mänskligheten fången. Givetvis har förf. rätt i att detta är en väsentlig sida av det bibliska syndbegreppet, men med detta är organiskt förenat det 'ytliga' syndbegrepp, som förf. polemiserar mot, t. ex. Joh. 8:7, 9:41 och fr. a. 1 Joh. 1:8: 'Om vi säga, att vi icke *hava* någon synd, så bedraga vi oss själva, och sanningen är icke i oss'.

Den subjektivt och den objektivt inriktade predikan, vilka båda i roten sägas vara sammanvuxna, karakteriserar förf. så, att den förra söker fostra fram religiösa personligheter, under det den senare vill till människovärlden föra något, som denna i sig själv saknar. För båda skulle det vara 'mer eller mindre främmande att betrakta den vardagliga troheten på arbetsplatsen, tjänandet av nästan, såsom det till vilket människan behöver frigöras'. Även härvidlag driver förf. ensidigt trældom-frihet-aspekten, vilken ingalunda utesluter vare sig den subjektiva eller den objektiva inställning, som förf. vill åt. Man kan bara tänka på vad vi i dagligt tal mena med en förändligad eller en i god mening 'frigjord' människa.

Vad vill förf. efter sin kritik av den 'subjektiva' predikan göra med sådana bibelställen som t. ex. 2 Kor. 11:2, Ef. 6:10, Fil. 2:1 och fr. a. 2 Tim. 3:16 f.: 'All skrift som är ingiven av Gud är ock nyttig till undervisning, till bestraffning, till uppbyggelse, till fostran i rättfärdighet, så att en gudsmänniska kan bli fullt färdig, väl skickad till allt gott verk'? Gentemot hans polemik mot den 'objektiva' predikan och förklaringen, att människan icke genom predikan utrustas med en övernatur, ville man fr. a. anföra 2 Petr. 1:14 om Guds dyrbara och mycket stora löften, i kraft av vilka

vi skola 'bliva delaktiga av gudomlig natur', och för övrigt alla ställen som tala om nyfödelse från ovan eller Andens inneboende.

Efter att så pass utförligt ha stannat vid bokens första kapitel vill anm. i fortsättningen nöja sig med att endast taga upp några av de många problem, som förf. behandlar i enlighet med de i inledningskapitlet uppdragna linjerna.

I bokens andra kapitel ger förf. en mästerlig och fascinerande framställning av Bibelns frälsningshistoria. Denna innebär Guds kamp mot det onda alltifrån syndafallet, en kamp som går genom hela G. T. och når sin höjdpunkt i Kristi död och uppståndelse och som fortsätter i denna dag genom predikan allt intill segerns fullkomning i de dödas uppståndelse och den yttersta domen. En gensaga måste dock göras gentemot förf:s kritik av Heberts 'högkyrkliga' betraktelsesätt s. 51 not 4. Denne säges betrakta kyrkan såsom frälsningshistoriens mål och mening. Människorna skulle enligt denna syn vara till för att underordna sig kyrkan. I stället för kyrkan sätter förf. mänskligheten och stöder sig därvid på ordet Apok. 21:22 om den eviga staden, som icke har något tempel, Om det inte vore för enkelt, skulle man nästan tro, att förf. här omedvetet låter förleda sig av dubbeltydigheten i ordet kyrka såsom beteckning på både församling och tempel. I varje fall råder det icke något tvivel om att det citerade stället talar om den triumferande kyrkan, den heliga staden, det nya Jerusalem, vars murar vila på tolv grundstenar, på vilka stå namnen på Lammets tolv apostlar. Det är uppenbart, att Lammet i den himmelska gudstjänsten intager altarets plats i den jordiska. Realpresensen syns, för att tala med Wingren. Kyrkan är till för att frälsa mänskligheten och människorna äro till för att frälsas. Detta är icke alldeles detsamma som att de äro till för att 'underordna sig' kyrkan, men det sammanhänger intimt med att de måste bringas till lydnad under den rätta tron på Kristus. Förf:s definition av Kyrkan såsom Kristi vandring mot mänskligheten för att lösa och frigöra det inestängda och bundna ger icke rätt åt det existensiella och institutionella, som onekligen också finns i Nya Testamentet, uttryckt bl. a. i orden om herden och fårahjorden, vinträdet eller olivträdet och grenarna, kroppen och lemmarna, eller klippan, hörnstenen och tempelbyggnaden.

I det tredje kapitlet, 'Skapelse och synd', utför förf. närmare sin i inledningskapitlet skisserade uppfattning av synden och frälsningen. Organiskt följer så i fjärde kapitlet om 'Kristus i

Ordet' framställningen av hur ordet verkar frälsning. I paragrafen om 'Försoningens ämbete' utvecklar förf. under skarp polemik mot högkyrkligheten men även mot pietismen sin egen ämbetssyn. Båda riktningarna, som innerst inne sägas hänga ihop och som erhålla den älskvärda beteckningen 'det låsta skrinets teologi', sägas ställa ordet under förmyndare, den ena genom teorien om *successio apostolica*, den andra genom teorien om *teologia rege-nitorum*. Deras gemensamma fel skall vara, att de betrakta Bibeln såsom oklar, såsom det låsta skrinet, omöjligt att öppna för en vanlig människa. Det kyrkliga ämbetet eller den pånyttfödda människan ha ensamma nyckeln.

Enligt Wingren är nämligen Bibelns budskap i sig självt så klart, att ingen uttydning behöves. Var och en kan gå direkt till bibelordet, och det kunde därför se ut, som om inget särskilt predikoämbete skulle behövas. Att detta ändock är nödvändigt beror enligt förf. på att demonien i världen 'förvrider också Bibelns tolkning' (en *tolkning* är alltså ändock nödvändig!).

Återigen frågar man sig, vad förf:s polemik egentligen riktar sig mot. Vilka är det som påstå, att ämbetet är *herre* över ordet? Blir icke även Wingrens eget ämbete i så fall 'herre' över ordet, eftersom dess uppgift måste vara att värna om den rätta tolkningen av bibelordet gentemot den av demonien förvridda uttolkningen?

När de första kristna höllo fast vid apostlarnas undervisning eller senare slöto upp omkring biskopen och hans förkunnelse, så innebar detta icke, att vare sig biskopar eller apostlar betraktades eller betraktade sig själva såsom herrar över ordet, men de voro garanter för ordets sanning och för den rätta traderingen av evangeliet. Apostlarna voro befullmäktigade ögonvittnen, deras efterföljare i ämbetet hade av sina föregångare mottagit den rätta traditionen, som de samvetsgrant vakade över, för att överlämna den till nästa generation. Denna succession är i princip fullt klar redan i N. T., t. ex. 2 Tim. 2:2: 'Vad du har hört av mig och fått betygat av många vittnen, det må du betro åt män, som äro förtroende värda och som kunna bliva skickliga att i sin ordning undervisa andra'. När förf. befarar, att Svenska kyrkan genom det nyvaknade intresset för den apostoliska successionen kommit in på villovägar, som föra mot inre osäkerhet och upplösning, så ville man genmäla, att hans egen verklighetsfrämmande syn på ordets omedelbara tillgänglighet för vem som helst med nödvändighet måste föra till upplösning, något som protestantismens splittring

och det florerande sektväsendet värtaligt vittna om. Ordet är förvisso klart i sig självt, men klarhet är icke detsamma som lättfattlighet. Apostlarna själva måste länge undervisas i Guds rikets *hemligheter* av Jesus själv.

I fortsättningen av samma paragraf förklarar förf., att 'vigningen av en luthersk präst innebär, att han i en kyrka, där principiellt alla äro präster, får det speciella *uppdraget* att förkunna ordet och förvalta sakramenten'. Församlingen är medverkande men har likväl icke inrättat prästämbetet, utan detta vilar på Kristi sändning. Att vilja härleda prästämbetet (att tala om 'ämbetet' i absolut form går nämligen enligt förf. icke an, vilket emellertid docent Askmark förbisåg, när han gav sin bok dess titel 'Ämbetet i den Svenska kyrkan') helt uppifrån visar böjelse för doketism. Apostlarna 'skickas ej doketiskt uppifrån såsom något gudomligt och övermänskligt in i mänskligheten'. 'Att sätta ämbetet contra församlingen är doketism, det är att sätta Gud mot människa och förneka inkarnationen' (s. 146).

Även här frågar man sig, mot vilkas åsikter förf. egentligen polemiserar. Vem har någonsin påstått, att apostlarna icke voro människor eller att prästämbetet icke är ett församlingsämbete utan att det kommer oförmedlat ovanifrån? Om detta är riktat mot en högkyrklig ämbetssyn, som betonar vigheten av en biskop, som står i den apostoliska successionen, så borde väl förf. inse, att det även enligt en sådan ämbetssyn är fråga om mänsklig medverkan. Kan icke Kristus verka även genom biskopar likaväl som genom 'församlingen'? Kan inkarnationstanken icke tillämpas på ämbetet likaväl som på församlingen, helst om denna består av alla som finnas inom ordets hörhåll, såsom förf. menar? Man finner hos förf. föga av den syn på ämbetet, som kommer till uttryck i orden 1 Tim. 4:14 och 2 Tim. 1:6 om nådegåvan, som gavs i följd av händers påläggning. Man undrar även vilken betydelse förf. lägger in i termen doketism. Där man som han förnekar det gudomligas transcendentia verklighet, blir frågeställningen doketism eller icke meningslös. Man stannar i stället i ett slags modern arianism.

Med instämmande och gillande noterar anm., att förf. i kap. V om 'Död och uppståndelse' med berömvärd klarhet betonar nödvändigheten av Kristi lekamliga uppståndelses fakticitet, såsom utgörande grundvalen för hela den kristna tron. Detta parti hör till det allra bästa i boken. Med spänning går man så till para-

grafen om 'Dop och nattvard'. Förf. visar som vanligt god förtrogenhet med modern exegetisk forskning till det ämne han behandlar. Han ställer riktigt in dopet i dess sammanhang med Kristi död och uppståndelse, men anm. efterlyser ändå den specifikt sakramentala syn, som man kunde ha väntat efter förf:s energiska betonande av inkarnationen och av den kroppsliga uppståndelsen (s. 181f.). Tron hänger vid ordet, säger han, men vattnets roll iuskränker sig till att ge stöd åt tron genom att säga: 'du är döpt'. Trots att förf. själv avvisar den symboliska tolkningen såsom otillräcklig, synes han stå kvar i en spiritualiserande syn på dopet.

Framställningen av nattvarden når likaså delvis mycket högt. Men man lämnas i okunnighet om vad förf. egentligen menar med realpresens. Han nöjer sig med att omnämna den och förklara, att den här i tiden *hörs*, och att den först på den yttersta dagen *syns*. Man hade hoppats på en klarare betoning av delaktigheten i Kristi lekamen och blod såsom en ontologisk verklighet genom mottagandet av brödet och vinet i nattvarden. Trots förf:s intentioner vilar något spiritualistiskt även över hans nattvardsuppfattning.

Det kunde vara av intresse att närmare ingå på förf:s bestämda avvisande av varje gränsdragning för Kyrkan och varje försök att bestämma, vilka som tillhöra henne. Här berör han en fråga av utomordentligt stor, ja, ödesdiger aktualitet för vår kyrka. Anm. nöjer sig med att endast förklara, att det synes honom klart och tydligt, att Nya Testamentet drager en gräns mellan Kyrkan och världen. Det talas där förvisso om sådana, som stå utanför, och det förhåller sig visst icke så, att alla Korints eller Roms inbyggare hörde till Kyrkan, därför att ordet ljud inom de båda städernas murar.

En annan aktuell fråga, som förf. berör är *ordo salutis*. Gärna skriver anm. under hans förklaring, att kyrkoåret är den rätta *ordo salutis* — men detta utesluter väl inte den traditionella nådens ordning? Här kunde förf. ha hänvisat till G. Rosendals 'Nådens år', som söker förena dessa båda aspekter på nådens ordning.

Det är svårt att ge ett rättvist omdöme om Wingrens arbete. Det är buret av en nitälskan och ett äkta patos, som rent personligt väcker läsarens sympati, utom när förf. ibland förledes därav till en väl skarp polemik mot riktningar, vilkas intentioner han endast sällan ger sig tid att riktigt låta komma till tals. Han tecknar på fri hand, vanligen utan litteraturhänvisningar, en bild

av den riktning som skall nedgöras, en bild som är så pass lik, att läsaren förstår vad han syftar på, även om han inte nämner företeelsen vid namn, men teckningen är vanligen rätt förenklad, om inte rentav karrikatymässig. Boken om predikan blir ofta själv predikan mera än logisk argumentering.

Vad beträffar förf:s helhetssyn, så gör den, såsom förut antytts, på anm. ett visst spiritualistiskt intryck. Kyrkobegreppet förefaller svävande och obestämt, något särskilt prästämbete existerar icke, i sakramenten dominerar ordet så fullständigt, att man frågar sig, vartill elementen själva egentligen tjäna. Trots de många obestriddliga förtjänster, som boken utan tvivel har, förnimmer anm. i själva grundsynen en väsensolikhet. Trots förf:s betoning av inkarnationen, är det just denna sida av kristendomen, som man saknar i hans egendomliga immanenta ordmystik. I antidoketisk iver betonar han med all rätt inkarnationens mänskliga sida, men man får inte en lika klar uppfattning av dess gudomliga karaktär. Men hur skulle det kunna ske, då förf. förnekar Guds transcendentia verklighet?

Det förefaller, som om förf. endast känner *en* form för inkarnationen, nämligen *ordet*. Trots hans polemik mot det falska åtskilljande av ande och materia, som står i strid med skapelsetanken och ligger bakom förnekandet av den lekamliga uppståndelsen, tycks han själv sitta kvar i rädslan för att medge det gudomligas ingång i det materiella, vilket dock är inkarnationens innebörd. Det väsentliga i sakramenten är vad som *hörs*, menar han. Det är, som om inkarnationen för Wingren icke så mycket bestode i att *ordet* vart *kött* utan däri, att *köttet* vart *ord*, d. v. s. att den uppståndne Kristus blir predikan. Men det väsentligaste måste ändå vara det som har *skett*, att Guds Son *verkligen steg ned* från himmelen och genom den Helige Ande *blev människa* genom Jungfrun Maria, att han *verkligen* dog och uppstod. Detta har skett, om det icke predikas. Det är innehållet och livsnerven i en äkta predikan.

G. A. Danell.